

מי אמר קרה חושני

היה אוסטרי מלידה, אלא שגרמניה החדשה נראתה כמדינה צעירה, חסונה, מצליחה, מעוררת-התפעלות, המתגברת על המשבר הכלכלי. העובדה שהיתה גם אנטי-שמית לא הפריעה לאוסטרים רבים, שהרי אוסטריה היתה גם או יותר אנטי-שמית מאשר גרמניה עצמה.

באוסטריה, האנטי-שמיות היא מחלה תורשתית. אפשר לאמור שאוסטריה היא מולדת האנטי-שמיות הפוליטית. וינה היתה העיר הראשונה באירופה שבה נבחר בראשית המאה ראש-עירייה על סמך מצע אנטי-שמית בלבד. אין זה מיקרה שגם תיאודור הרצל היה אוסטרי. אבל האנטי-שמיות האוסט-ית היתה בלתי-אלימה, בלתי-פעילה, מין מסורת עממית.

כל זה הביא לכך שפלישת גרמניה הנאצית התקבלה כשביעות-ירצון כמעט כללית. לא היו הרבה פטריוטים אוסטריים, שהיו מוכנים לחרף את נפשם למען ההגנה על אוסטריה העצמאית.

כל זה השתנה בעיקבות מלחמת-העולם השנייה. תבוסתו ופשעיו של הרייך השלישי (ואוסטריה בתוכו) גרמו לתהליך נפשי מורכב, שהוליד במאוחר תחושה לאומית אוסטריית אמיתית. כיום ברור לכל אוסטרי מה שלא היה ברור כמעט לשום אוסטרי אחרי מלחמת-העולם הראשונה: שיש זהות אוסטריה, ושאוסטריה אינה חלק מגרמניה.

האיש ולדהיים, משרתם של כל הארונים וכל המישטרים, מסמל כיום גם את המישטר הזה.

נער ארי בווינה

זה קרה, או, השבוע לפני 50 שנה. הטור הממוצע של הוורמאכט הגרמני נכנס לווינה. הציבור קיבל אותו בהתלהבות.

חיילי המכונות הראשונה ראו ברחוב נער בלונדי וגבה-קומה, טיפוס טהור של בן הגזע הארי, וכמחווה של אתווה העלו אותו למכוניתם.

הם שאלו לשמו של הילד, והוא ענה להם ששמו היינץ-לורוויג. זה היה נכון. אבל הוא לא היה ילד ארי. שם-המישפחה שלו היה גרוסמן.

ידידי צבי גרוסמן היו כיום עורך-דין מצליח בתל-אביב, ובאחרונה נולד לו ילד, שהוא קצת יותר צעיר מנכדו.

המטחנה הגדולה

בבית-הספר התיכון ה' בתל-אביב נערך השבוע תרגיל בדמוקרטיה. הומינו נואמים מכל המיפלגות, ואחרי שהתלמידים שמעו, הם ערכו בחירות-דמה.

אחרי שכל הנואמים כבר נאמו, נודע הדבר לרפאל איתן. הוא התקשר עם ההנהלה, תבע שיזמינו גם אותו, ואכן הוזמן. (הוא עשה רושם רע על התלמידים.)

גם אנשי הרשימה המתקדמת שמעו על הבחירות, התקשרו עם ההנהלה וביקשו כי נציגם יוזמן להרצאה. ההנהלה סירבה. הכניסה היא רק למיפלגות ציוניות, אמר המנהל, והוא עצמו קובע מי ציוני ומי לא. הוא גם איים: אם אנשי המתקדמת יגישו בעניין זה שאילתה לשר-החינוך בכנסת, הוא ידאג לכך שלא יוזמנו גם בפעם הבאה.

כאמור: שיעור בדמוקרטיה. לכאורה מיקרה קטן ובלתי-חשוב. אך טמון בו לקח חשוב מאור.

הציבור שוחר-השלום מודעוץ באחרונה שוב ושוב כאשר הוא קורא בעיתונים על סקרים ועל בחירות של תלמידים, המעידים על תוהו מבהילה ימינה, וכאשר הוא רואה בטלוויזיה דיווחים על ההקצנה הלאומנית בכיתות.

מאשימים את הרחוב, את ההורים וכו' וכו'. שוכחים את הסיבה העיקרית: שטיפת-המוח השיטתית העוברת על התלמידים בגימנסיות, בבית-הספר היסודי, בבית-הספר התיכון, ולאחר-מכן בצבא. התלמיד לעולם אינו חשוף לדיעה החורגת מן הקונסנזוס. בוויכוח תספל בין הליכוד והמערך, או בין שינוי והתחיה, אין התלמיד שומע לעולם אלטרנטיבה מחשבתית אמיתית, כגון הגישה האומרת שיש גם לפלסטינים זכויות לאומיות, וכי מה שקורה עכשיו בשטחים הכבושים הוא מאבק של עם על חירותו.

אין הוא שומע על כך מפי המורים, שברובם העצום הם לאומנים קיצוניים, בלי הברל של השתייכות מיפלגתית. אין הוא שומע על כך בטלוויזיה וברדיו, שבה אין לדיעה הזאת דריסת רגל. לכן הוא מופתע ומוזעזע מחוצפתם של הפלסטינים כפויי-הטובה. וכי איך הוא יכול להגיב אחרת?

יחידים מבין התלמידים מגיעים בעצמם למסקנה הזאת, בכוח חוסנם המוסרי והמחשבות, ואולי גם בעזרת הורים. כל הכבוד להם. אבל הרוב הגדול, העובר מטחנה כבירה זו של שטיפת-מוח הקרוייה משום-מה "חינוך" — איזו ברירה יש לו? המליצות הנכונות של שר-החינוך על "חינוך לדמוקרטיה" הן עצמן חלק משטיפת-המוח הזאת.

ובחזרה לתיכון ה': השבוע הודיע בית-הספר בתרועה גדולה כי תנועת ר"צ נחלה בו ניצחון גדול, בעיקבות נאומו של יוסי שריד. ר"צ זכתה ב-30% של הקולות, המערך רק ב-27%, הליכוד ב-15%. הרשימה המתקדמת ירדה כמעט לאפס. בהצבעה שנערכה לפני סבבי-ההצבעות, היה המצב שונה לגמרי.

הנה כי כן: חינוך לדמוקרטיה. או, בלשון גסה יותר: שיעור באיך לזייף בחירות בשיטה של "דמוקרטיה מודרכת". (את המונח המציא הדיקטטור המנוח של אינדונזיה, סוקארנו.)

ואם זהו המצב בבית-הספר המתיימר להיות מתקדם, כמעט שמאלני — אלוהים ירחם על התלמידים בבתי-ספר אחרים, ימניים ורתיים.

אורי אבנרי

יורה אישי

קרה ברגעים הגורליים, שבהם לקה בהלם. איוה דבר נורא קרה שבגללו אין הוא יכול לסלוח לעצמו בתה-הכרתו? שלב אחרי שלב הוא חוזר אל עברו, עד שהוא מגיע שוב אל החוויה האיומה מכל.

זהו סרט פאציפיסטי, כמו כל הסרטים הישראליים החדשים והטובים — אוונטי פופולרי, לא שם זין, בלזו לחופו הנרדל, וכעקיפין גם מאחורי הסורגים, חיוך הנד' וחמסין. מכיוון שהוא נעשה בידי יואל שרון, שחש הכיתה מחול' כדי להילחם בצנחן ביוס-הכיפורים, ושאיכר את השימוש ברגליו בקרב על העיר סואץ אין איש זכאי לכוא אליו בתביעות. הוא המאשים. אך הסנטימנט השולט בסרט אינו הזעם על המלחמה, אלא הרגשה של רחמים איך-קץ על הגברים, החוזרים ממנה נכים בגוף ובנפש. הסרט מוקדש, בין השאר, "ללוחמים שנותרו בחיים והנאבקים עד היום על שפיותם..."

בקרב על סואץ היה יואל שרון בן 24.

ולדהיים ודורו

הוויכוח על קורט ולדהיים — אדם חסר-ערך, מלחך-פינכה משחר נעוריו — מסיח את הדעת מן הוויכוח על אוסטריה, שהוא מעניין הרבה יותר.

השבוע, כשמלאו 50 שנה לאנשלה (מילה שהפכה מושג בכל השפות, ושפירושה סיפוח, צירוף) עלה הנושא הישן שוב. המוני האוסטרים הריעו בשעתו לכבוד היטלר. מדוע?

כדי להבין זאת, צריכים לחזור להיסטוריה של אוסטריה. אוסטריה — מחוז גרמני שולי — היתה מדינה מיקרית. במשך מאות בשנים נוצרה כאיליה אימפריה גדולה, בעיקר בדרך של נישואי-נישכים. פיתגם לאטיני ישן אומר: עמים אחרים צריכים להילחם, אבל את, אוסטריה המאושרת, מתחתנת.

כתוצאה מכל ההתחתנויות האלה, היתה האימפריה האוסטרית סלת של הרבה עמים. דוברי-הגרמנית שלטו בה, אבל היו בה במיעוט. צ'כים, הונגרים, פולנים, איטלקים, יהודים, ובני חצי תריסר עממים אחרים היו נתני הקיסר בווינה.

כל זה התפרק במלחמת-העולם הראשונה. נותרה רק אוסטריה הקטנה, הגרמנית. היא סבלה ממשבר עמוק של זהות. רבים מתושביה רצו או שאוסטריה תצטרף לרפובליקה הגרמנית החדשה, אולם מדינות-המערב מנעו זאת בכוח.

במשך 20 שנה התנגדה אוסטריה ממשבר למשבר. המארכסיסטים התקוממו. הממשלה הימנית ירדה בתותחים בפועל-ייזונה. אחר-כך התקוטטו חסידי איטליה הפאשיסטית עם חסידי גרמניה הנאצית.

כאשר עלה אדולף היטלר לשלטון בגרמניה הסמוכה, הוא פורר באוסטריה געגועים והתלהבות. לא זה בלבד שהיטלר עצמו

דן כדאמוץ כתב כמה שורות על ההתקפות. לרבריו, החושים שלנו מתקיים במהירות. דברים שעוד לפני שלושה חודשים יזעזעו אותנו אינם מרעשים אותנו כיום. התרגלנו לדברים רבים. זהו טבע האדם, ויש בו סכנה נוראה.

אלמלא תכונה זו, הרבה דברים בעולם היו נמנעים. גם השואה, אם להשתמש בדרגמה המחרידה ביותר בתולדות האנושות המודרנית.

השואה עצמה — ההשמדה ההמונית של היהודים — התחילה רק ב-1941, שמונה שנים וחצי אחרי עלות הנאצים לשלטון. מדוע לא לפני כן? הרי היטלר רצה תמיד להשמיד את היהודים. אלא שזה לא היה אפשרי לפני כן. זה חייב תהליך ארוך של התרגלות לזוועות, להתקפות החושים של העם הגרמני.

לפני שהנאצים הגיעו לשלטון, ערכו הביריונים שלהם ציד-אדם ברחובות. אנשים בעלי חזות יהודית (וביניהם דיפלומטים דרום-אמריקאיים) נתפסו והוכו.

כאשר התמנה אדולף היטלר כראש-הממשלה, לא השתנה שום דבר על פני השטח. החיים נמשכו כרגיל. גרמני רגיל יכול היה לחיות את חייו. לחזור אחרי אהובתו, לחלום על קאריירה, מכלי לשים לב למה שהתרחש. אותם הקיינים ברריו המשיכו לקרין באותו הסיגנון את החדשות, והיה נרמה שלא השתנה דבר מלבד החלפת ראש-ממשלה אחד באחר.

מיטשר הטורו כבר היה אז בעיצומו, אך בממדים מוגבלים. יהודים, קומוניסטים ואחרים שלא מצאו חן בעיני המישטר הובאו לקסקרטינים של פלוגות-הסער, והולקו באופן שיטתי, אך ללא ריסקי-עצמות. אחרים הובאו לאחד ממחנות-הריכוז החדשים, ושם התעללו בהם בצורה מחרידה. אחרים מתו בעניינים. ההסבר הרישמי היה: "נורה בעת שניסה לברוח" או "מת מהתקיל-לב". כעבור כמה שנים החל המסע הראשון של רצח שיטתי. הוא נקרא "המתת חסד", והיה מכוון נגד חולי-נפש גרמניים.

מי שרצה להגר והיה לו לאן, יכול היה להגר תוך אובדן רכושו. רק כשהחלה המלחמה, שש שנים וחצי אחרי עלות הנאצים לשלטון, החלו גירושים המוניים. טראנספר, גטאות, אבל עדיין לא היתה השמדה.

זו החלה רק אחרי שהנאצים פלשו לבריט-המועצות. המלחמה היתה נוראה. מאות אלפים ניספו במלחמה, ואחר-כך מיליונים. לחייו של אדם לא היה עוד ערך. הלב האנושי נעשה גם. כאשר כל אחר ידע על הווגים במישפחתו ובקרב מכריו, מי יכול היה להתרגש מגורלם של כמה יהודים שנהרגו גם הם?

אין לי ספק שהחיילים שחזרו מן החזית לחופשה סיפרו בבית על מה שהתרחש בשטחים הכבושים. האורחים שמעו ולא שמעו, ידעו ולא ידעו. הם הדחיקו, אטמו את אוזניהם. ליבם גם. כאשר ערי גרמניה הפכו מסביבם לעיי-חרבות, היה קל להתעלם מסיבלת-הזולת וממעשי השילטון. כאשר חוטבים עצים, נופלים שבבים..."

דווקא דרגמה קיצונית זו מלמדת אותנו הרבה גם על מצבים שהם פחות קיצוניים עד ללא השוואה. אפשר לראות בשתי ידיים את ניסיונם של אנשים באירופה לערוך השוואה ביניהם ובין הנאצים. אבל יש לזכור כי הנאצים לא התחילו בהשמדה. זה היה רק השלב הסופי. הנאצים התחילו כהתעללות גופנית סתם. הפיכתם למיפלגות בלתי-אנושיות היתה תוצאה של התפתחות ארוכה.

יש התקרמות

פעם היו חיילים פותחים באש והורגים "מתפרעים". לא עוד. זה נמר, כרוך השם.

אחר-כך היו "המתפרעים" נהרגים. איש לא הרג אותם. הם היו פשוט נהרגים. זה קרה מעצמו.

אחר-כך הערבים "מצאו את מותם" באירועים אלה. חיפשו, חיפשו עד שמצאו.

גם זה עבר. עכשיו הם "מובאים מתים לבתי-החולים". צה"ל חוקר את הנסיבות.

חוקר, ואם הוא מגיע למסקנות, הוא שוכח לספר לנו.

הקרב על השפיות

בעשרה חודשי קרבות, ראיתי רק מיקרה אחד של הלם-קרב. בחזר מהפלוגה שלי איבר לפתע את כושר השמיעה והריכוז. אינני יודע מה קרה לו לאחר-מכן.

במשך הרבה שנים נחשב הלם-הקרב לדבר בווי, התחוות של משתמטים. הגנרל ג'ורג' פאטון כמעט הורח מתפקידו כמפקד גייס, כאשר ביקר בבית-חולים צבאי, נתקל במיקרה של הלם-קרב, סטר על לחיו של החולה והאשים אותו בהשתמטות. רק אחרי הפצרות רבות הסכים דרויט איזונהאר להשאירו בתפקיד.

הלם קרב, סירטו של יואל שרון, פוקח עיניים. מכיוון שהתסריטאי-בימאי עבר בעצמו את החוויה הזאת, הוא הצליח להמחיש אותה על הבר בריאליזם חותר.

מעשה בשני חיילים קרביים, שהפכו לשיכרי-כילים. ברור מן העלילה כי לקו בהלם-קרב לא בשל פחד, ולא בשל החוויה הקרבית עצמה, אלא מפני שהם מאשימים את עצמם במחרל, ואינם יכולים לסלוח לעצמם. ההלם נובע מן הפחד להתעמת במודע עם ריגשי-האשמה.

השניים — מפקדי-הטיבה (אשר צרפתי) וסגן (דן תורג'מן) — מתמודדים עם בעייתם, אי-שיאש כרכו. זהו סיפור נוגע-ללב, אמיתי ומשכנע בכל שניה.

מפקדי-הטיבה מאבד את עולמו סופית כאשר נלקחת ממנו חטיבתו, ולאחר מכן — שיא ההשפלה והירידה — גם הג'יפ שלו. בלי צבא ובלי ג'יפ הוא חס כגבר מסורס, ומחפש שיועה בעלילת-גבורה.

לסגן יש רק דרך אחת לחזור אל שפיותו. הוא צריך לזכור מה

תורג'מן (למעלה) וצרפתי ב"הלם קרב"